

Boris GLAVAN,
dr., conf. univ.
PhD,
Associate Professor

REFLECȚII PRIVIND NOȚIUNEA ȘI CONȚINUTUL PROCESULUI PENAL DIN PERSPECTIVA ACTIVITĂȚII SPECIALE DE INVESTIGAȚII*

Studiul este consacrat domeniului dreptului de procedură penală și activității speciale de investigații, actualitatea acestuia fiind determinată de complexitatea problemelor generate de unele inconsecvențe legislative de natură să împiedice înțelegerea și aplicarea unitară a cadrului legal privind efectuarea măsurilor speciale de investigații. Motivul inițierii prezentei cercetări îl formează expresiile: „în cadrul procesului penal” și „în afara procesului penal”, acestea fiind folosite în Legea nr.59/2012 în contextul dispunerii efectuării diferitelor categorii de măsuri speciale de investigații. Analiza noțiunii și conținutului legal al procesului penal scoate în evidență faptul că în cadrul acestuia nu se regăsește activitatea ofițerului de investigații ca subiect competent să efectueze măsurile speciale de investigații. Problema abordată are valoare atât teoretică, cât și practică.

Cuvinte-cheie: activitate specială de investigații, măsuri speciale de investigații, proces penal, urmărire penală.

REFLECTIONS ON THE NOTION AND CONTENT OF THE CRIMINAL PROCESS FROM THE PERSPECTIVE OF THE SPECIAL INVESTIGATION ACTIVITY

The study is devoted to the field of criminal procedure law and special investigative activity, its topicality being determined by the complexity of the problems generated by some legislative inconsistencies likely to prevent the understanding and uniform application of the legal framework regarding the performance of special investigative measures. The reason for the initiation of this investigation is formed by the expressions: "within the criminal process" and "outside the criminal process", these being used in Law no. 59/2012 in the context of ordering the execution of different categories of special investigative measures. The analysis of the notion and legal content of the criminal process highlights the fact that within them the activity of investigative officers is not found as a subject competent to carry out special investigative measures. The problem addressed has both theoretical and practical value.

Keywords: special investigation activity, special investigation measures, criminal trial, criminal prosecution.

* Lucrarea este elaborată în cadrul Proiectului de cercetare „Abordări conceptuale privind activitatea specială de investigații în condițiile statului de drept”, cifrul 22.00208.8007.07/PD I, susținut din Bugetul de stat.

Introducere. Importanța determinării noțiunii și conținutului procesului penal din perspectiva activității speciale de investigații derivă din problematica generată de prevederile legale cu privire la activitatea specială de investigații, fiind vorba de prevederile Legii nr.59/2012 care condiționează desfășurarea activității speciale de investigații, în general, și a măsurilor speciale de investigații, în mod special, în funcție de cadrul procesului penal.

Astfel, întreg setul de măsuri speciale de investigații prevăzute în Legea nr.59/2012 este împărțit în trei categorii: 1) măsuri care se efectuează doar în cadrul procesului penal, acestea fiind autorizate de judecătorul de instrucție, dar aproape toate și de procuror; 2) măsuri care se efectuează atât în cadrul procesului penal, cât și în afara acestuia, fiind vorba despre anumite măsuri autorizate de procuror, dar și de judecătorul de instrucție; 3) măsuri care se efectuează doar în afara procesului penal, din această categorie făcând parte măsurile autorizate de conducătorul subdiviziunii specializate.

În acest context, pentru evitarea încălcărilor de lege, este foarte important să cunoaștem hotarele procesului penal, fazele și conținutul acestuia. În funcție de spațiul marcat de procesul penal se va aprecia ce fel de măsuri speciale de investigații vor fi aplicate în cadrul sau în afara acestuia, căci nerespectarea acestui hotar conduce la formarea și automatizarea instinctului de încălcare a legii de către funcționarii statului, pe umerii cărora este pusă sarcina de apărare a statului de drept și respectarea întocmai a legii. Fiindcă este inadmisibil și imposibil să construiești statul de drept prin cultivarea lipsei de respect față de lege.

Metodologia studiului cuprinde metodele tradiționale de cercetare: istorică, logică, gramaticală, analiză și sinteză, deducție și inducție, observație și comparație. În baza analizei materialelor pertinente (legislația națională și din străinătate, literatura de specialitate, note și avize ale proiectelor de lege, hotărâri și recomandări ale instanțelor de judecată, alte materiale relevante) sunt formulate concluziile

și propunerile corespunzătoare.

Rezultate obținute și discuții. Vorbind din punct de vedere istoric, analiza cadrului normativ, precum și a literaturii de specialitate cu privire la investigarea/cercetarea cauzelor penale ne permite să constatăm faptul că până la jumătatea sec. XIX între urmărirea penală și activitatea de căutare, investigare, percheziție, urmărire, supraveghere, interceptare a scrisorilor, convorbirilor, care în limbajul juridic actual se numește specială de investigații, nu a existat o delimitare clară, ambele genuri de activitate fiind desfășurate de aceiași funcționari. Toate activitățile de documentare a cauzelor penale erau executate de organul poliției[1].

Ulterior, când instituția drepturilor persoanei a intrat în drepturi, doar caracterul public al investigațiilor penale (procesul penal) a fost reglementat la nivel de lege, iar investigațiile secrete au fost ținute la adăpost de ochiul public, fiind reglementate de acte departamentale clasificate. Cu toate acestea, activitatea specială de investigații permanent a fost la îndemâna și de ajutorul procesului penal prin oferirea de informații pertinente pentru pregătirea și realizarea procesului probator[2]. În acest context, pentru a înțelege corect lucrurile, trebuie de făcut și o remarcă. Activitatea specială de investigații în această perioadă, dar și până atunci, nu servea exclusiv intereselor procesului penal, pe seama acesteia fiind puse sarcini menite să asigure securitatea internă și externă a statului. Anume pentru a asigura o continuitate a diverselor obiective ale activității speciale de investigații, astăzi cumulul de sarcini indicat în art.2 din Legea nr.59/2012, pe lângă asigurarea informativă a procesului penal, include sarcini ce se referă la securitatea națională și nu doar prin investigarea fenomenului infracțional, ci și a altor forme de amenințări care nu neapărat îmbracă forma infracțiunilor.

Dezvoltarea în continuare a instituției drepturilor persoanei a condus la începutul anilor '90 ai secolului trecut la legalizarea activității speciale de investigații. Acest proces

s-a făcut, după cum era și firesc, în cadrul unei legi separate[3] față de Codul de procedură penală, fiind astfel reglementate public multe aspecte specifice acestui gen de activitate: scopul, sarcinile, principiile, măsurile speciale de investigații, temeiurile și condițiile de efectuare a respectivelor măsuri, etc.

În contextul unui cumul de circumstanțe (dorința de integrare europeană a Republicii Moldova, încercările de adaptare a justiției naționale la unele standarde noi, observațiile Curții Europene a Drepturilor Omului cu privire la insuficiența garanțiilor necesare contra arbitrariului la aplicarea măsurilor speciale de investigații etc.), la scurt timp s-au făcut anumite reforme juridice în urma cărora o parte considerabilă din numărul măsurilor speciale de investigații au fost incluse în legea procesuală, continuând în același timp să funcționeze și legea specială care reglementează activitatea specială de investigații. Este de concretizat în acest context că legiuitorul, fie din lipsă de experiență sau poate din alte motive, a păstrat aceeași terminologie atât în prevederile Legii nr.59/2012, cât și în Codul de procedură penală, ceea ce presupune că vorbim de unul și același gen de activitate, cu propriile instrumente specifice de culegere a informațiilor (măsuri speciale de investigații), dar reglementat de două acte juridice distincte.

Astfel, actualul Cod de procedură penală al Republicii Moldova reglementează ambele genuri de activitate: 1) activitatea organelor de urmărire penală și a instanței de judecată, numită pe scurt procesul penal, acest gen de activitate fiind reglementat integral de respectivul Cod; și 2) activitatea specială de investigații, această activitate fiind reglementată doar parțial de Cod, în rest rămâne reglementată de Legea nr.59/2012, precum și de alte acte normative.

Analiza prevederilor Legii nr.59/2012 ne permite să constatăm o legătură strânsă între activitatea specială de investigații și procesul penal. Pe lângă faptul că o parte considerabilă dintre măsurile speciale de investigații își au

sediul în Codul de procedură penală, mai sunt și alte aspecte care la fel sunt legate de procesul penal.

Astfel, merită observat că unele dintre temeiurile și condițiile de efectuare a măsurilor speciale de investigații indicate în art.19 din Legea nr.59/2012 sunt în relații foarte strânse cu procesul penal. De exemplu, „circumstanțele neclare în legătură cu pornirea urmăririi penale” în calitate de temei de efectuare a măsurilor speciale de investigații este indubitabil legat de procesul penal. Or, inițierea unor investigații ce ar lămurii problema privind pornirea sau refuzul pornirii urmăririi penale presupune, de la sine înțeles, existența unei sesizări cu privire la comiterea unei infracțiuni, moment din care, conform prevederilor art.1 din Codul de procedură penală, procesul penal se consideră început. Pe de altă parte, nu este clar dacă activitatea ulterioară a ofițerului de investigații de după sesizarea cu privire la infracțiune se va considera în cadrul procesului penal sau în afara acestuia. În funcție de răspunsul la întrebare vom ști ce fel de măsuri speciale de investigații vor putea fi aplicate. Legiuitorul s-a expus foarte strict în legătură cu nerespectarea prevederilor Legii nr.59/2012, avertizând cu răspunderea pentru încălcarea prevederilor respectivei legi (alin.(4) art.4 Legii nr.59/2012).

De remarcat că efectuarea măsurilor speciale de investigații cu încălcarea prevederilor legale presupune, aproape de fiecare dată, încălcarea drepturilor și libertăților persoanei, iar acest fapt, la rândul său, atrage nulitatea juridică a informațiilor acumulate prin desfășurarea activității speciale de investigații (alin.(4) art.4 din Legea nr.59/2012; alin.(4) art.93 din CPP).

Necesitatea stabilirii cadrului procesului penal apare și în legătură cu alte temeiuri de efectuare a măsurilor speciale de investigații prevăzute în art.19 din Legea nr.59/2012. Nelucidarea conținutului și limitelor procesului penal va pune în dificultate aprecierea categoriei măsurilor admise în temeiul „informațiilor, devenite cunoscute privind fapta prejudiciabi-

lă în curs de pregătire, de comitere sau comisă, precum și persoanele care o pregătesc, o comit ori au comis-o” (alin.(1) pct.2) lit. a) art.19 din Legea nr.59/2012). Problema care rămâne ne-rezolvată este dacă, în baza acestei teme, se vor aplica măsuri speciale de investigații din categoria celor admise în cadrul procesului penal sau din categoria celor admise în afara procesului penal.

Abordarea problematicii legate de noțiunea, conținutul și limitele procesului penal se pare că astăzi este mai actuală ca niciodată, dat fiind faptul că toată baza metodologică acumulată de-a lungul anilor, ce poate fi apreciată pe bună dreptate ca fiind una foarte bogată, tratează procesul penal și activitatea specială de investigații ca fiind genuri distincte de activitate ale statului, primul având caracter formal și public, iar cel de al doilea – caracter informal și prioritar nepublic. Astăzi, în condițiile în care legiuitorul nostru a integrat o parte din activitatea specială de investigații cu procesul penal, suntem puși în situația de a revedea manualele, monografiile și alte lucrări metodologice și științifice în partea ce ține anume de conceptele de bază ce se referă la procesul penal și activitatea specială de investigații.

În mod natural, știința este cea care merge înainte, descoperind noi itinerare în calea progresului. În juridică, și ar fi vorba aici de ceea ce se întâmplă în spațiul moldovenesc, se pare că lucrurile decurg un pic altfel, legiuitorul fiind cel care stabilește traseul, iar știința încearcă să justifice, prin argumente de multe ori dubioase și contradictorii, ceea ce legiuitorul a stabilit ca fiind corect, just și demn de urmat. Desigur că un rol important în realizarea unor reforme l-a avut experiența statelor cu democrație avansată, spre care tinde și țara noastră să ajungă. Totuși, ar trebui să luăm în calcul, referindu-ne la procesul penal, că în societățile cu democrații mai avansate nu există doar un singur model de proces penal; fiecare țară are propriul model construit pe baza tradițiilor specifice propriei națiuni și care de multe ori, chiar dacă anumite elemente par benefice pentru țara respectivă,

nu pot sau foarte greu ar putea să fie extinse și asupra altor sisteme juridice.

În literatura de specialitate corect s-a punctat asupra faptului că procesul penal ca fenomen universal este caracteristic sistemului de drept din orice țară, indiferent de caracteristicile sale naționale. În același timp, prezența obligatorie a procesului penal într-un anumit sistem juridic, desigur, nu înseamnă că acesta există peste tot într-o formă identică și neschimbată. Prin urmare, este necesar să se facă distincție între universalitatea procesului penal ca și concept general și diversitatea acestuia în ceea ce privește organizarea, proiectarea juridică, practica de aplicare etc. cu întru-chiparea concretă a acestui concept într-o stare separată în epoca istorică corespunzătoare. Cu alte cuvinte, procesul penal există peste tot, dar nu a existat, nu există și nu poate să existe un singur standard al procesului penal, cel puțin astăzi. Din această cauză, înțelegerea juridică și tehnică a procesului penal reflectă întotdeauna anumite idei naționale și o anumită experiență istorică a unui anumit stat[4, p.32].

În contextul celor relatate, devine foarte important de stabilit cu exactitate ce ar trebui să înțelegem prin proces penal, care sunt scopul, esența juridică și limitele acestuia.

Etimologic vorbind, termenul „proces penal” provine din latină, cuvântul „proces” derivând din latinescul *processus* – succesiune de stări, etape, stadii prin care trec, în desfășurarea lor temporară, în schimbarea lor, diverse obiecte, fenomene etc.; cuvântul „penal” provine din latinescul *poenalis*, referindu-se la infracțiuni, urmărirea și pedepsirea infractorilor. Prin urmare, putem afirma că procesul penal din punct de vedere etimologic semnifică reacția organelor statului la sesizarea despre infracțiune și mișcarea în etape a activităților acestora până la pedeapsă.

În literatură s-a spus că procesul penal este răspunsul legal al statului la raportarea unei infracțiuni săvârșite. Prin interzicerea anumitor fapte sub sancțiunea pedepsei penale, statul își asumă obligația de a proteja cetățenii,

persoanele juridice, societatea și statul însuși de la încălcări penale. Această funcție este atribuită organelor speciale sau funcționarilor care acționează în sfera puterii executive sau judiciare: organele de urmărire penală, procurorul și instanța de judecată[5, p.7].

Procesul penal este o formă necesară și singura posibilă de implementare a normelor de drept penal. De aceea, este obișnuită afirmația conform căreia dreptul penal este considerat material, iar dreptul procesul penal – drept penal formal. Această divizare, conform surselor de specialitate[6, p.36], își are originea în filosofia medievală conform căreia partea materială reflectă esența lucrurilor, iar partea formală se referă la forma lor. Prin urmare, în unele limbi, dreptul penal este numit „drept material” (de ex., *substantive law* - în engleză; *droit materiel* - în franceză), iar termenul „dreptul formal” este adesea folosit pentru a se referi la dreptul procedural (de ex., francez *droit formel* sau *droit de forme*). Dreptul material reglementează esența interdicțiilor și permisiunilor, drepturilor și obligațiilor care funcționează într-o anumită societate. Necesitatea dreptului procesual apare în cazul încălcării interdicțiilor sau obligațiilor relevante și a apariției unui litigiu juridic, care trebuie analizat în strictă conformitate cu procedurile legale stabilite. Prin urmare, esența litigiului rămâne întotdeauna materială și legală. Având în vedere nuanțele terminologice menționate mai sus, expresia juridică „examinarea (soluționarea) unui litigiu de fond” sau „examinarea (soluționarea) de fond a unei cauze” înseamnă întotdeauna examinarea (soluționarea) unor chestiuni de drept material care au devenit baza apariției activității procesuale, întrucât „dreptul material” este „dreptul substanțial”.

În condițiile statului de drept, protecția împotriva încălcărilor penale necesită să fie realizată strict în limitele unui cadru legal. Infracțiunea nu este doar un fenomen social, ci și juridic, foarte complex și cu mai multe necunoscute. Aprofundarea cunoștințelor despre infracțiune, stabilirea circumstanțelor în care

aceasta s-a produs, identificarea persoanelor implicate în săvârșirea acesteia, culegerea numeroaselor date de fapt semnificative din punct de vedere juridic și determinarea naturii lor juridice poate conduce la necesitatea aplicării legii penale și pedepsirea celor care se fac vinovați de comiterea infracțiunii, dar s-ar putea forma și o concluzie diametral opusă. În urma analizei faptei constatate s-ar putea ajunge la concluzia că respectivei fapte îi lipsesc elemente de bază ale infracțiunii, iar persoana suspectată să nu fie implicată în săvârșirea acelei fapte. S-ar putea ca fapta să aibă o cu totul altă natură juridică decât s-a presupus inițial. Anume în acest sens, procesul penal intervine ca o formă de trecere de la necunoașterea totală a faptei săvârșite la cunoașterea împrejurărilor reale ale acesteia și aprecierea lor juridică și, cel mai important, soluționarea problemei legate de posibilitatea sau imposibilitatea aplicării legii penale. Succesul acestei activități depinde foarte mult de nivelul cunoștințelor acumulate cu privire la teoria despre probe și posibilitatea folosirii acestora într-un proces penal concret. Învățarea prevederilor legale oferă posibilitatea evitării erorilor în procesul acumulării cunoștințelor despre infracțiune și oferă oportunitatea de protejare împotriva abuzurilor de putere și a arbitrariului.

Se poate spune că procesul penal este o procedură foarte bine gândită, perfecționată de-a lungul istoriei și juridic reglementată, în cadrul căreia se decide soarta unor oameni suspectați de comiterea faptelor interzise de legea penală. Greșelile în cadrul acestui spațiu de activitate a organelor statului comportă consecințe extrem de grave, de aceea pentru realizarea procesului penal sunt create organe competente, în cadrul cărora sunt antrenate cadre cu un nivel înalt de pregătire profesională, capabile să lucreze cu diferite categorii de cetățeni, participanți la soluționarea unui anumit caz, a căror interese sunt afectate atât de fapta săvârșită, cât și de toate activitățile procesuale. Trebuie luat în calcul că persoanele implicate în procesul penal sunt foarte diferite,

unele sunt dispuse să conlucreze cu organele statului, altele dimpotrivă se opun bunului mers al procesului penal.

Procesul penal este o activitate complexă, cu multe aspecte, la care participă diverși subiecți ai procesului penal, intrând în raporturi juridice procesual-penale. Acestea din urmă sunt adesea asociate cu nevoia de a folosi constrângerea, fără de care este imposibil să fie depășită rezistența și comportamentul ilegal al participanților la proces. Toate acestea necesită o bună organizare a activităților procedurale și a relațiilor emergente, o succesiune și sistematizare a activităților. Aceasta, la rândul său, necesită o reglementare legală strictă, obligativitate și imperativitate a prescripțiilor legale, îndeplinirea lor necondiționată de către toți subiecții procesului penal. Anume pentru rezolvarea acestor probleme este prevăzută o ramură de drept independentă – dreptul procesual penal, care determină cadrul legal pentru activitățile procesuale și raporturile juridice procesuale.

Definirea conceptului procesului penal este una dintre cele mai discutabile probleme din teoria procesului penal, unii cercetători identificând procesul penal doar cu un gen de activitate a organelor competente ale statului[7; 8]; alții îl asemuiesc cu raporturile juridice procesuale penale[9, p.24], iar cineva include în conținutul definiției procesului penal atât activitatea, cât și raporturile juridice[10, p.10]. Există și opinia conform căreia procesul penal este o formă de rezolvare a problemei privind răspunderea penală apărută în urma comiterii infracțiunii[12, p.14].

Legiuitorul moldovean se pare că a aderat la primul concept care, potrivit unor surse[13, p.8], este și cel mai răspândit în literatura de specialitate. De obicei, susținătorii acestui concept, definind noțiunea procesului penal ca fiind o activitate sau un gen de activitate, folosesc expresia de „organ competent” sau de „organ judiciar” pentru explicarea apartenenței activităților ce formează conținutul procesului penal. În unele cazuri, cercetătorii merg și mai

departe, concretizând termenul „organ competent” prin enumerarea tuturor subiecților procesuali activitățile cărora sunt cuprinse în limitele procesului penal. De ex., în unul din manualele de specialitate este definită noțiunea procesului penal în felul următor: „procesul penal este activitatea organelor (competente) și funcționarilor de stat împuterniciți (instanța de judecată, procurorul, anchetatorul, șeful organului de anchetă, organul de anchetă, șeful organului de cercetare penală, șeful subdiviziunii de cercetare penală și ofițerul de cercetare penală) desfășurată în modul strict stabilit de lege cu privire la pornirea, cercetarea prealabilă, controlul judiciar și soluționarea cauzelor penale, precum și raporturile juridice apărute în legătură cu această activitate a acestor organe și funcționari de stat, raporturi ce apar atât între aceste organe, cât și între aceștia și alți participanți la procesul penal” [13, p.9].

Se pare că legiuitorul moldovean a ales anume această formulă de definire a procesului penal, enumerând nominal organele ale căror activitate formează conținutul procesului penal. Astfel, art.1 Cod de procedură penală prevede: „Procesul penal reprezintă activitatea organelor de urmărire penală și a instanțelor judecătorești cu participarea părților în proces și a altor persoane, desfășurată în conformitate cu prevederile prezentului cod”. Observăm că în definiția legală nu este folosit termenul de „organ competent”, legiuitorul probabil din dorința de a formula o definiție cât mai laconică a ales să indice direct și concret organele ale căror activitate formează conținutul procesului penal.

Cât privește conținutul activității realizate în cadrul procesului penal este de menționat că aceasta cumulează o totalitate de acțiuni ce se realizează într-o anumită consecutivitate, sistematizată în etape (faze), în funcție de anumite obiective. Această sistematizare în timp a activităților este strict reglementată de legea procesuală și nu se admite ca unele acțiuni specifice unei etape să fie realizate într-o altă etapă. Nerespectarea acestei consecutivități va fi

apreciată drept încălcare de lege, care va atrage după sine anumite consecințe nefavorabile.

O condiție prealabilă pentru trecerea unui caz la etapa următoare este soluționarea problemelor din etapa anterioară, fiecare etapă ulterioară bazându-se pe rezultatele activităților anterioare. Acest lucru asigură eficiența procesului penal. Sistemul etapelor procesului penal este o garanție a ajungerii la adevăr, un mijloc de depistare și corectare a erorilor de procedură. În același timp, acest sistem servește drept garanție a drepturilor acuzatului și celorlalți participanți la proces, de a le permite să facă recurs la procuror sau la instanță în privința deciziilor luate în etapele anterioare ale procesului. Informațiile colectate într-o cauză penală sunt „filtrate” printr-un sistem de etape: excesul este selectat, iar pentru obținerea informațiilor lipsă, cazul este re-întors la etapa anterioară a procesului penal.

În teorie s-au făcut diferite afirmații în legătură cu numărul fazelor procesului penal, unii cercetători menționând că procesul penal ar avea trei faze: urmărirea penală, judecata și executarea hotărârilor penale definitive[14]; alții au zis că procesul penal ar avea patru faze: urmărirea penală, camera preliminară, judecata și punerea în executare a hotărârilor penale [15]; există și afirmația precum că procesul penal ar avea șase faze de bază – (1) pornirea urmării penale, (2) urmărirea penală, (3) pregătirea ședinței de judecată, (4) judecata, (5) procedura în fața curții de apel, (6) executarea pedepsei – și altele trei excepționale: (1) procedura în fața instanței de casație, (2) procedura în fața instanței de supraveghere, (3) redeschiderea procesului penal din cauza unor circumstanțe noi sau nou descoperite[13, p.13].

Analiza afirmațiilor de mai sus ne îndreaptă spre gândul că toate ar fi corecte, acestea vizând diferite sisteme legislative din perioade și țări diferite. Prin voința legiuitorului procesul penal este împărțit într-un anumit număr de faze, iar cu trecerea timpului decizia legiuitorului se mai poate schimba, fie adăugând

unele faze, fie renunțând la unele din ele.

Codul precedent de procedură penală al Republicii Moldova prevedea două faze prejudiciare: cercetarea penală și ancheta preliminară[16]. Actualul Cod inițial a renunțat la faza cercetării penale, rămânând doar urmărirea penală. Ulterior, în 2012 [17], legiuitorul a introdus o perioadă de timp, de până la 30 zile, în fața urmării penale, apreciată de unii cercetători ca fază prejudiciară distinctă față de urmărirea penală [18].

Astfel, observăm că numărul fazelor procesului penal, prin voința legiuitorului, se poate schimba și probabil că nu ar trebui să discutăm despre corectitudinea numărului de faze în cadrul procesului penal, ci mai degrabă despre utilitatea lor. Important este ca fiecare fază să fie benefică pentru realizarea scopului comun al procesului penal. Dacă pe parcurs se dovedește inutilitatea unei sau altei faze, legiuitorul poate să intervină cu unele modificări în acest sens. Valoarea acestor faze procesuale constă în permisiunea sau interzicerea anumitor acțiuni procesuale, inclusiv acțiuni de urmărirea penală și măsuri speciale de investigații.

Din analiza prevederilor Legii nr.59/2012, la care am atras atenția la începutul acestui studiu, precum și ale Codului de procedură penală (art.132¹ CPP) [19], constatăm că măsurile speciale de investigații ar fi admise doar în faza urmării penale, nu și în perioada procesului penal de până la pornirea urmării penale.

Pe de o parte, legiuitorul a voit ca măsurile speciale de investigații incluse în Codul de procedură penală să se efectueze conform regulilor acestuia (alin.(3) art.18 Legea nr.59/2012), ceea ce de fapt înseamnă ca respectivele măsuri să fie efectuate doar în cadrul fazei urmării penale, nu și până la pornirea acestei faze. Cât privește restul măsurilor speciale de investigații admise în afara procesului penal, acestea tot nu ar putea fi efectuate, pentru că discutăm despre cadrul procesului penal. Din acest punct de vedere, rezultă că în cadrul perioadei procesului penal de până la

pornirea urmăririi penale nu poate fi realizată nici o măsură specială de investigații, or tocmai în această perioadă măsurile speciale de investigații sunt mai necesare și mai solicitate. Anume în perioada pregătirii de infracțiune și a tentativei de infracțiune măsurile vor manifesta cel mai înalt randament, contribuind la controlul actului infracțional și curmarea la timp a infracțiunii. În această perioadă activitatea specială de investigații este orientată nu spre acumularea probelor în procesul penal, ci mai degrabă spre împiedicarea comiterii infracțiunii prin aplicarea diferitelor tehnici și tactici operative de determinare psihologică a celor rău intenționați să renunțe definitiv la intențiile ilegale. Deoarece reușita determinării celor rău intenționați să renunțe la săvârșirea infracțiunii nu poate fi garantată sută la sută, se recurge la documentarea activităților preparatorii, ca în caz de necesitate, ulterior, după reținerea în flagrant, să li se poată demonstra vinovăția.

Pe de altă parte, în virtutea definiției legale a procesului penal, măsurile speciale de investigații nu fac parte din conținutul procesului penal, acestea fiind componente ale activității altui organ decât cele indicate în art.1 CPP. Respectiv, ajungem la concluzia că măsurile speciale de investigații nu au cum să fie efectuate în cadrul procesului penal atâta timp cât activitatea ofițerului de investigații nu va fi cuprinsă de conținutul procesului penal sau până când realizarea măsurilor speciale de investigații va fi pusă în competența organului de urmărire penală. Din acest punct de vedere s-ar părea că investigarea cazului ar urma să aibă loc prin documentarea paralelă: în cadrul și în afara procesului penal. Or, această practică s-a aplicat până în 2012, adică până la reforma juridică, practică care și astăzi a rămas valabilă în Federația Rusă, precum și în alte câteva republici ex-sovietice.

Legiuitorul nostru se pare că a hotărât să se distanțeze de asemenea practici și să includă toate activitățile legate de investigarea unui caz în cadrul procesului penal, dispunând ca atunci

când ofițerul de investigații este sesizat sau se autosesează cu privire la pregătirea sau comiterea unei infracțiuni să transmită imediat toate materialele organului de urmărire penală (alin.(3) art.24 din Legea nr.59/2012). În continuare organul de urmărire penală este subiectul competent care va hotărî și va dirija activitățile de investigații ale pregătirii și ale tentativei de infracțiune (art.55-57 CPP).

Este de remarcat că din momentul transmiterii materialelor operative către organul de urmărire penală se întâmplă o chestiune foarte interesantă și, totodată, greu de acceptat. În lipsa pornirii urmăririi penale, măsurile speciale de investigații, după cum am arătat anterior, nu pot fi realizate pentru că procesul penal se va considera început. Practicienii sunt puși în fața unei dileme: 1) să inițieze urmărirea penală, în lipsa infracțiunii, doar pentru a da curs măsurilor speciale de investigații; sau 2) să nu inițieze urmărirea penală și să aștepte până când infracțiunea se va produce, după care se va porni și urmărirea penală. Problema în acest al doilea caz este că durata de așteptare nu poate depăși mai mult de 30 zile, după expirarea căroră sau chiar în intervalul acestei perioade de timp organul de urmărire penală va trebui să decidă dacă pornește sau refuză pornirea urmăririi penale. Dacă organul de urmărire penală alege refuzul pornirii urmăririi penale, cine ar putea să garanteze că în clipele următoare sau chiar și mai târziu infracțiunea nu se va produce? Dacă totuși după emiterea ordonanței de refuz a pornirii urmăririi penale se va produce infracțiunea, atunci organul de urmărire penală va trebui să răspundă pentru malpraxis.

În cazul în care se va decide pornirea urmăririi penale pentru a putea efectua măsurile speciale de investigații, pe lângă faptul că un astfel de pas nu ar fi în conformitate cu prevederile Codului de procedură penală, dispăre și orice interes de a mai determina persoana rău intenționată să renunțe la actul criminal. Ba chiar mai mult, se va face tot posibilul ca persoana să-și continue activitatea criminală în

speranța ca la un anumit moment să fie reținută în flagrant, justificându-se astfel decizia de pornire a urmăririi penale. Anume acesta este unul din motivele de bază care contribuie la dezvoltarea fenomenului provocărilor de infracțiune, din cauza căruia are de pierdut întreaga societate moldovenească.

În **concluzie** se poate spune că procesul penal a fost, este și va rămâne în continuare în legătură foarte strânsă cu activitatea specială de investigații. Aceste două genuri de activitate au parcurs împreună un drum istoric foarte îndelungat, inițial fiind concentrate în competența unui singur organ, ulterior, prin divizare, au devenit specifice diferitelor organe ale statului. Actualmente, legiuitorul moldovean, manifestând voință de reformare a sistemului juridic național, a împreunat aceste două forme de activitate, publică și secretă, sub umbrela Codului de procedură penală, păstrând în același timp competențele separate de efectuare a procesului penal și a activității speciale de investigații.

În acest context, este foarte greu de înțeles cum activitatea unui organ poate să devină parte din activitatea altui organ fără

transferul de competență. Din acest punct de vedere, devine foarte confuză delimitarea măsurilor speciale de investigații prevăzute în Codul de procedură penală și măsurilor speciale de investigații prevăzute în Legea nr.59/2012. În această ordine de idei, se pare că expresiile „în cadrul procesului penal” și „în afara procesului penal”, folosite în contextul efectuării măsurilor speciale de investigații, sunt irelevante, deoarece toate măsurile speciale de investigații sunt realizate în afara procesului penal, ofițerul de investigații nefiind subiect al procesului penal.

Analiza cadrului normativ cu privire la realizarea măsurilor speciale de investigații ne-a permis să punem în evidență, pe de o parte, incoerența dintre prevederile Legii nr.59/2012 și prevederile Codului de procedură penală, iar, pe de altă parte, imposibilitatea efectuării măsurilor speciale de investigații în cadrul procesului penal, în perioada de până la pornirea urmăririi penale. Această problemă juridică creează o practică nesănătoasă, determinându-i pe practicieni să interpreteze și să aplice legea în mod diferit, și dezvoltându-le, totodată, dispreț față de tot ce înseamnă lege și actul justiției.

Surse bibliografice

1. B. Glavan, Aspecte istorice privind raportul dintre investigațiile speciale, procesul penal și drepturile omului: epoca antică - sec. XIX. Revista Universul Juridic. 2022, nr.7, București, România. Disponibil [online]: [HTTPS://WWW.UNIVERSULJURIDIC.RO/ASPECTE-ISTORICE-PRIVIND-RAPORTUL-DINTRE-INVESTIGATIILE-SPECIALE-PROCESUL-PENAL-SI-DREPTURILE-OMULUI-EPOCA-ANTI-CA-SEC-XIX/](https://www.universuljuridic.ro/ASPECTE-ISTORICE-PRIVIND-RAPORTUL-DINTRE-INVESTIGATIILE-SPECIALE-PROCESUL-PENAL-SI-DREPTURILE-OMULUI-EPOCA-ANTI-CA-SEC-XIX/).
2. B. Glavan, Aspecte istorice privind raportul dintre investigațiile speciale, procesul penal și drepturile omului: sec. XIX - sec. XX. Conferința științifică cu participare internațională din 09 decembrie 2021. Protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în procesul asigurării ordinii și securității publice. p. 438-450.
3. Legea nr.45 din 12.04.1994 privind activitatea operativă de investigații.
4. Курс уголовного процесса / Под ред. д.ю.н., проф. Л.В. Головки.- 2-е изд., испр. – М.: Статут, 2017. p.32.
5. Уголовный процесс: учебник для бакалавров / отв. ред. Л. А. Воскобитова. — Москва : Проспект, 2015. p.7.
6. Курс уголовного процесса / Под ред. д.ю.н., проф. Л.В. Головки.- 2-е изд., испр. – М.: Статут, 2017. p.36.
7. I. Neagu, M. Damaschin, Tratat de procedură penală. Partea generală, Ed. Universul Juridic, București, 2014, p. 11-12. apud

- M. Olariu, C. Marin. Drept procesual penal: partea generală / București: Universul Juridic, 2015. p.7.
8. Уголовный процесс: учебник для бакалавров / отв. ред. Л. А. Воскобитова. — Москва: Проспект, 2015. p.9.
 9. Уголовный процесс: учебник для вузов /под ред. Б.Б. Булатова, А.М. Баранова. – 4-е изд., перераб. и доп. – М.: Изд-во Юрайт, 2014. p.24.
 10. М.Х. Гельдибаев, Уголовный процесс: учебник для студентов вузов, обучающихся по юридическим специальностям / М.Х. Гельдибаев, В.В. Вандышев. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, закон и право, 2012. p.10.
 11. Уголовно-процессуальное право (уголовный процесс): учебник / под ред. проф. Э. К. Кутуева. – СПб.: Изд-во СПб ун-та МВД России, ООО «Р-КОПИ», 2016. p.15-17.
 12. А.В. Смирнов, К.Б. Калиновский, Уголовный процесс: Учебное пособие. 2-е изд. Стандарт третьего поколения. – СПб.: Питер. 2015. p.14.
 13. Уголовно-процессуальное право (Уголовный процесс): учебник для студентов вузов, обучающихся по направлению подготовки «Юриспруденция» / под ред.
 - А.В. Ендольцевой, О.В. Химичевой, Е.Н. Клециной. — М.: ЮНИТИ-ДАНА: Закон и право, 2015. p.8.
 14. Eugen V. Ionășeanu, Procedura începerii urmării penale, București, Editura Militară, 1979, p. 19-20 apud Tudor Osoianu, Dinu Ostavciuc. Urmărirea penală: Curs universitar. Chișinău: Cartea Militară, 2021. p.53
 15. Gheorghică Mateuț, Procedură penală. Partea Generală, București, Editura Universul Juridic, 2019, p. 27 apud Tudor Osoianu, Dinu Ostavciuc. Urmărirea penală: Curs universitar. Chișinău: Cartea Militară, 2021. p.53
 16. Codul de procedură penală al Republicii Moldova din 24.03.1961. Publicat: 24.04.1961 în B. Of. Nr. 010. Promulgat: 24.03.1961. Data intrării în vigoare: 24.04.1961 (Titlul al treilea „Cercetarea penală și ancheta preliminară”).
 17. Legea Republicii Moldova nr.66 din 05.04.12, M0155-159/27.07.12 art.510.
 18. T. Osoianu, D. Ostavciuc. Urmărirea penală: Curs universitar – Chișinău: Cartea Militară, 2021 (F.E.-P. „Tipografia Centrală”). p.55.
 19. Vezi Recomandarea nr. 38 a Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție. Disponibil [online]: http://jurisprudenta.csj.md/search_rec_csj.php?id=60. Vizitat: 29.08.2022.

DESPRE AUTOR**Boris GLAVAN,***dr., conf. univ.,**Secretar Științific al Senatului**Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,**e-mail: gba74@rambler.ru,**e-mail: boris.glavan@mai.gov.md,**ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3838-4308>*